

پیش بینی جمعیت کشور و استان‌ها به تفکیک شهری و روستایی تا سال ۱۴۰۵

پدیدآورندگان:
زنجانی، حبیب‌ا...
نوراللهی، طه
سحرخیز، علی‌رضا

بهار ۱۳۸۸

فهرست مندرجات

صفحه	عنوان
۱.....	۱- مقدمه
۱.....	۲- سابقه و یافته‌های پیش‌بینی جمعیتی در ایران
۷.....	۳- روش‌شناسی
۹.....	۴- روند گذشته
۹.....	۴-۱- تطبیق جمعیت محدوده‌های استانی
۱۵.....	۴-۲- رشد سالانه جمعیت
۱۹.....	۴-۳- میزان رشد طبیعی
۲۰.....	۵- سازندها یا عوامل تأثیرگذار
۲۰.....	۵-۱- جمعیت و ساختار و توزیع آن
۲۰.....	۵-۲- سطح باروری
۳۶.....	۵-۳- مرگ و میر
۴۳.....	۵-۴- برآورد و امید زندگی بدو تولد، در فاصله سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۵ (فرضیه‌های آینده)
۴۳.....	۵-۴-۱- استفاده از پیش‌بینی‌های موجود در سطح ملی
۴۳.....	۵-۴-۲- هدف‌های ملی در سیاست‌گذاری‌های جمعیتی

عنوان

صفحه

- ۴-۳-۵- پیش‌بینی‌های سازمان ملل..... ۴۳
- ۴-۴-۵- روندهای جاری و تجربه بین‌المللی..... ۴۳
- ۴-۴-۵- استفاده از داده‌های جدول عمر استاندارد سازمان ملل..... ۴۵
- ۶- برآورد میزان باروری کل..... ۴۷
- ۶-۱- چشم‌انداز باروری در ایران..... ۴۷
- ۶-۱-۱- امکان افزایش باروری در آینده..... ۴۷
- ۶-۱-۲- استمرار کاهش باروری..... ۴۸
- ۶-۱-۳- نتیجه‌گیری و آینده‌نگری..... ۵۱
- ۷- مهاجرت..... ۵۷
- ۸- پیش‌بینی جمعیت استان‌های کشور با در نظر گرفتن مهاجرت..... ۶۷
- ۹- پیش‌بینی جمعیت نقاط شهری استان‌های کشور با در نظر گرفتن مهاجرت..... ۷۰
- ۱۰- پیش‌بینی جمعیت نقاط روستایی کشور..... ۷۵
- ۱۱- پیش‌بینی جمعیت نقاط شهری و روستایی کشور با رشد طبیعی..... ۷۷
- ۱۲- فهرست منابع و مآخذ مورد استفاده..... ۸۳

۱- مقدمه:

هدف اصلی از مطالعات حاضر، آینده‌نگری جمعیت کشور به تفکیک برای نقاط شهری و روستایی است که در قالب ۳۰ استان برای نقاط شهری و روستایی ارائه خواهد شد. به منظور حصول به این هدف در مطالعات اولیه، پیش‌بینی جمعیت به روش ترکیبی - نسلی مورد توجه بوده است و در شرح خدمات مربوط نیز، پیش‌بینی به روش یاد شده مورد توافق قرار گرفته است. روش ترکیبی - نسلی بر پایه تحلیل جداگانه موالید، مرگ و میر و مهاجرت و سپس تلفیق یافته‌های آن‌ها استوار است و پیش‌بینی جمعیت در زمان‌های مورد نظر را شکل می‌دهد. از مزایای این روش، یکی هم آنست که علاوه بر تعداد جمعیت، ترکیب سنی - جنسی آن را نیز می‌توان در گزینه‌های مختلف از نظر سن (تک ساله، پنجساله و گروه‌های وسیع‌تر) و زمان (یکساله و پنجساله) و ترکیبی از آنها به دست آورد.

۲- سابقه و یافته‌های پیش‌بینی‌های جمعیتی در ایران:

پیش‌بینی‌های جمعیتی در ایران قدمت نسبتاً طولانی دارند. نه تنها بعد از اولین سرشماری کشور در سال ۱۳۳۵، برآوردهای جمعیتی با استفاده از داده‌های آن سرشماری، صورت گرفت که از آن میان می‌توان به نمونه‌های زیر اشاره کرد (زنجانی، حبیب‌ا... : ۱۳۷۰):

۱- مرکز آمار ایران: برآورد جمعیت کشور از سال ۱۲۶۰ تا ۱۳۳۵

۲- دفتر جمعیت سازمان ملل: برآورد جمعیت کشور از سال ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۰

۳- سازمان برنامه و بودجه: برآورد جمعیت کشور از سال ۱۲۸۵ تا ۱۳۳۵

۴- بخش جمعیت شناسی موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران: برآورد جمعیت کشور از سال

۱۲۷۹ تا ۱۳۳۵

۵- جولیان، باریر: برآورد جمعیت کشور از سال ۱۲۷۹ تا ۱۳۴۵

۶- زنجانی، حبیب‌الله: برآورد جمعیت کشور از روی برآوردهای قبلی برای سالهای ۱۲۸۰ تا ۱۳۴۵

بلکه حتی قبل از آن نیز، پیش‌بینی‌های محدود جمعیتی برای اهداف گوناگون از جمله تامین مایحتاج عمومی انجام می‌شد و حدس و گمانهائی از جمعیت کشور در فواصل کوتاه مدت داده می‌شد.

این پیش‌بینی‌ها برای سالهای مختلف از ۱۲۷۹ شمسی (۱۹۰۰ میلادی) تا زمان نخستین سرشماری عمومی کشور در سال ۱۳۳۵ (۱۹۵۶) ارقام زیر را به دست داده‌اند (ارقام به میلیون نفر):

جدول شماره ۱ - ارقام برآورد شده از روی سرشماری ۱۳۳۵ برای سالهای قبل از آن

سال	مرکزآمارایران	سازمان ملل	سازمان برنامه	بخش جمعیت دانشگاه تهران	جولیان باربر	حبیب الله زنجانی
	(۱)	(۲)	(۳)	(۴)	(۵)	(۶)
۱۲۷۹	۸/۵۶			۱۰/۷۲	۹/۸۶	۱۰/۳۳
۱۲۸۵	-		۱۱/۹۵	۱۰/۸۴	۱۰/۲۹	۱۰/۵۵
۱۲۹۰	۹/۱۴		۱۲/۱۹	۱۰/۹۴	۱۰/۶۶	۱۰/۸۶
۱۲۹۵	-		۱۲/۴۴	۱۱/۰۴	۱۱/۰۵	۱۱/۲۲
۱۳۰۰	۹/۷۱	۱۱/۱۳	۱۲/۷۳	۱۱/۱۵	۱۱/۴۷	۱۱/۶۰
۱۳۰۵	۱۰/۴۶		۱۳/۱۲	۱۱/۲۵	۱۱/۸۶	۱۲/۰۶
۱۳۱۰	۱۱/۱۹	۱۲/۵۶	۱۳/۵۷	۱۲/۱۱	۱۲/۷۷	۱۲/۶۱
۱۳۱۵	۱۱/۹۴		۱۴/۰۹	۱۳/۰۳	۱۳/۷۷	۱۳/۳۹
۱۳۲۰	۱۲/۸۳	۱۴/۱۸	۱۴/۶۹	۱۴/۰۲	۱۴/۷۶	۱۴/۳۵
۱۳۲۵	۱۴/۱۶		۱۵/۵۹	۱۵/۱۰	۱۵/۹۳	۱۵/۵۴
۱۳۳۰	۱۶/۲۴	۱۶/۵۲	۱۷/۰۰	۱۷/۰۸	۱۸/۰۲	۱۷/۰۶
۱۳۳۵	۱۸/۹۶		۱۹/۰۶	۱۹/۳۲	۲۰/۳۸	۱۹/۳۲

برآورد دیگری (کاظمی پور، شهلا: ۱۳۷۱) با برآورد ستون (۶) و با همان روش برای سالهای ۱۲۷۹ تا ۱۳۳۵ صورت گرفته است که برای سال ۱۲۷۹، رقم ۹/۹۶۸ و برای سال ۱۳۱۵ رقم ۱۳/۲۰۷ و برای سال ۱۳۳۵ رقم ۱۹/۲۸۱ میلیون نفر را به دست آمده است.

در گزارش دیگری (سرائی، حسن: ۱۳۶۵) رقم ۱۰ میلیون نفر را برای سال ۱۲۷۹، ۸/۵ میلیون نفر را برای سال ۱۲۰۰ و ۷/۵ میلیون نفر را برای سال ۱۰۰۰ شمسی برآورد نموده‌اند و به رقم ۴ میلیون نفر برای سال ۱۰۰۰ شمسی و ۱۰ میلیون نفر برای سال ۱۳۰۰ رسیده‌اند. (نوراللهی، طه و فتحی، الهام: ۱۳۸۶) و با انجام سرشماری ۱۳۴۵ و سرشماریهای بعد، پیش‌بینیهای جمعیت ایران تعدد و تنوع بیشتری یافت و در آنها بیشتر از روشهای جمعیت‌شناختی استفاده شد که می‌توان به نمونه‌های زیر اشاره کرد:

۷- پیش‌بینی جمعیت کشور از روی سرشماری ۱۳۴۵ تا سال ۱۳۷۰ در سه فرض بالا، متوسط و پائین که

برای افق زمانی پیش‌بینی به ترتیب ارقام ۵۴/۴، ۵۰/۹ و ۴۶/۲ میلیون نفر را به دست داده بود

(خزانه، حبیب اله، سادات دربندی، ابوالقاسم: ۱۳۵۲). این پیش‌بینی شامل مناطق شهری و روستایی کشور نیز می‌شده است.

- ۸- موسسه تحقیقات اقتصادی دانشگاه تهران از روی سرشماری ۱۳۴۵ به پیش‌بینی جمعیت ایران تا سال ۱۳۶۰ پرداخته و برای سال ۱۳۶۰ رقم ۳۷/۱۶۱ میلیون نفر را به دست داده است و نسبت جنسی جمعیت را برای آن سال ۱/۰۱۱۶ (۱۸/۶۹۷ میلیون مرد در مقابل ۱۸/۴۶۴ میلیون زن) برآورد کرده است.
- ۹- پیش‌بینی‌های دیگری نیز از روی داده‌های سرشماری ۱۳۳۵ و ۱۳۴۵ توسط محققان دیگر صورت گرفته که در آنها ضمن برآورد جمعیت سال ۱۳۳۵ و یا قبول داده‌های آن سرشماری به پیش‌بینی جمعیت سال ۱۳۶۰ پرداخته شده است. داده‌های این برآوردها عموماً جمعیت‌هایی به مراتب کمتر از رقم متناظر با داده‌های سرشماری ۱۳۶۵ برای سال ۱۳۶۰ به دست آورده‌اند و اغلب آنها برای سال ۱۳۵۵ نیز به ارقامی کمتر از یافته‌های سرشماری آن سال رسیده‌اند که می‌توانند ناشی از خوش‌بینی بیشتر به سیاست‌های دور اول تنظیم خانواده در ایران باشند که از سال ۱۳۴۶ به مرحله اجرا در آمد (نوراللهی، طه و فتحی، الهام):

سال ۱۳۶۰	سال ۱۳۵۵	نام محقق
۳۴/۶۶۷	۳۰/۸۷۵	ستوده زند، محمود
-	۳۶/۰۲۵	معروفی، ناصر
۳۵/۱۲۸	۳۱/۰۴۸	آشفته تهرانی، امیر

با انجام سرشماری‌های ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵ پیش‌بینی‌های جمعیتی دیگری انجام شد. به دنبال این سرشماری‌ها مطالعات اقتصادی و اجتماعی نیز گسترش یافت و سازمان برنامه و بودجه نیز برای تدوین برنامه‌های پنج‌ساله توسعه اقتصادی و اجتماعی به پیش‌بینی‌های جمعیتی اقدام نمود. بخش مطالعات جمعیتی مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران نیز تاسیس گردید و مطالعات جمعیت در طرح‌های کالبدی ملی و طرح‌های منطقه‌ای و شهری را انجام و یا هدایت نمود. سازمان‌های دیگری چون وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی نیز فعالیت‌های مشابهی را آغاز نمودند که حاصل همه آن‌ها افزایش تعداد پیش‌بینی‌های جمعیتی کشور و تعدد و تنوع آنها از نظر روش و دوره پیش‌بینی بوده است. اشاره به برخی از این پیش‌بینی‌ها و یافته‌های آنها در این جا ضروری به نظر می‌رسد که برای رعایت اختصار تنها به نام و یا دستگاه پیش‌بینی کننده و رقم پیش‌بینی‌های صورت گرفته در افق زمانی آنها اشاره می‌شود:

۱۰- افق پیش‌بینی ۱۳۸۰، رقم جمعیتی در گزینه حداکثر مورد انتظار را ۷۶/۷ میلیون نفر و در گزینه حداقل مورد انتظار را ۶۷/۴۰ میلیون نفر به دست آورده است (علیزاده محمد: ۱۳۶۰).

۱۱- در ۴ گزینه برای ۱۳۸۰ ارقام ۷۳/۰، ۷۰/۳، ۶۴/۹ و ۶۳/۱ میلیون نفر را پیش‌بینی کرده است (آشفته تهرانی، امیر: ۱۳۷۲).

۱۲- برای سال ۱۳۸۴ کشور در محدوده تقسیمات کشوری سال ۱۳۸۰ به رقم ۶۹/۵ میلیون نفر (۴۶/۷ میلیون شهری و ۲۲/۸ روستایی) رسیده و جمعیت استانها را نیز به تفکیک شهری و روستایی بازسازی و پیش‌بینی نموده است (مرکز آمار ایران: ۱۳۸۲).

۱۳- از روی داده‌های ثبت احوال جمعیت سالهای ۱۳۶۶ تا ۱۳۷۵ را برآورد کرده و به رقم ۶۱/۳ میلیون برای سال ۱۳۷۵ رسیده است (امیر خسروی ارژنگ: ۱۳۷۵).

۱۴- وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی به برآورد جمعیت سال ۱۳۸۰ به تفکیک شهری و روستایی پرداخته و به رقم ۶۴/۵۳ میلیون نفر رسیده است (وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی: ۱۳۸۰).

۱۵- در تجدید نظر مطالعات جمعیت در طرح کالبدی ملی جمعیت کشور را به تفکیک شهری و روستایی در ۳ فرض تا سال ۱۴۰۰ پیش‌بینی کرده (زنجانی، حبیب‌اله: ۱۳۷۲) و به ارقام ۱۱۲/۴۰، ۱۰۱/۶۵ و ۹۱/۶۴ میلیون نفر رسیده است که متناظر با میزانهای رشد سالانه ۲/۰۴، ۱/۶۳ و ۱/۲۷ برای سال آخرین دوره پنجساله (۱۳۹۵ تا ۱۴۰۰) می‌باشند. مطالعات مرحله اول این طرح درگزینه بسیار بالا در شرایط باروری متأثر از یافته‌های سرشماری سال ۱۳۶۵ و کاهش اندک آن تا سال ۱۴۰۰ جمعیت کشور را حدود ۱۳۰ میلیون نفر برآورد کرده بود که این گزینه با اتخاذ سیاستهای کنترل موالید تغییر یافت.

۱۶- از روی داده‌های سرشماری ۱۳۷۵ به روشهای مختلف به برآورد جمعیت سال‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۸۵ پرداخته و ارقامی بین ۶۲/۷۳ تا ۶۹/۵۵ میلیون نفر را برای سال ۱۳۸۰ و ۶۴/۳۹ تا ۷۸/۱۵ میلیون نفر را برای سال ۱۳۸۵ به دست آورده‌اند. ارقام یافته شده به روش منحنی هیپر بولیک (۶۴/۹۶ میلیون نفر برای سال ۱۳۸۰ و ۷۰/۷۴ میلیون نفر برای سال ۱۳۸۵) و به روش چند جمله‌ای درجه اول، (۶۴/۹ میلیون نفر برای سال ۱۳۸۰ و ۷۰/۳ میلیون نفر برای سال ۱۳۸۵) بیش از همه به داده‌های سرشماری ۱۳۸۵ نزدیک‌ترینند. علی‌الاصول در مطالعاتی که زمان پیش‌بینی یک دوره کوتاه مدت ۵ یا ۱۰ ساله باشند و روشهای مختلفی نیز مورد استفاده قرار گیرند. احتمال بیشتری برای رسیدن به داده‌های همخوان با سرشماری بلافاصله با برخی از آن روشها وجود دارد (نوراللهی، طه و خلخالی، حمیدرضا: ۱۳۷).

۱۷- مرکز آمار ایران (۱۳۷۸) با سه گزینه جمعیت کشور را برای سال ۱۴۰۰ به ترتیب ۹۲/۲، ۸۹/۱ و ۸۶/۴ میلیون نفر به دست آورده است.

۱۸- وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی (۱۳۶۱) به برآورد جمعیت ایران از ۱۳۲۹ تا ۱۴۰۴ پرداخته و برای افق طرح در سه گزینه ارقام ۱۲۳/۷ میلیون نفر ۹۴/۲ میلیون نفر و ۸۸/۱ میلیون نفر را به دست آورده است، در این برآوردها جمعیت سال ۱۳۸۴ بین ۶۶/۸۵ و ۷۸/۱۱ میلیون نفر قرار داشته است.

۱۹- برای یک دوره کوتاه مدت جمعیت سال ۱۳۸۵ را ۶۹/۷۳۵ و ۶۹/۶۵۷ میلیون نفر برآورد کرده است (پژوهشکده آمار: ۱۳۸۱).

۲۰- وزارت برنامه و بودجه در سال ۱۳۶۷، جمعیت کشور را در سه گزینه با توجه به شرایط جنگی، روند موجود و شرایط صلح برای سال ۱۳۷۵ بالغ بر ۷۲/۹۲ و برای سال ۱۳۸۵ برابر ۱۰۸/۰۲ میلیون نفر برآورد کرده است.

۲۱- سازمان ملل در نشریه‌های مختلف خود پیش‌بینی‌های بسیار متفاوتی را ارائه نموده است. که بر پایه یکی از آنها جمعیت سال ۲۰۵۰ کشور با ۳ فرض (باروری بالا، متوسط و پائین) ۱۲۸،۱۵۸ و ۱۰۵،۴۸۵ و ۸۵،۰۵۲ میلیون نفر برآورد شده و با فرض باروری ثابت در همان نشریه در سال ۲۰۵۰ به رقم ۱۳۱/۷۸۸ رسیده است (خوش بین، سهیلا و دیگران: ۱۳۸۲).

بی‌تردید نمی‌توان پیش‌بینی‌های جمعیتی مربوط به ایران را به همین تعداد محدود کرد. چه افراد و سازمانهای مختلف دیگر هم پیش‌بینی‌های متعددی از جمعیت کشور را به انجام رسانده و بی‌آن که در صدد انتشار آنها برآمده باشند مورد استفاده قرار داده‌اند. به همین ترتیب پیش‌بینی‌های انتشار یافته‌ای نیز به عنوان مقاله، گزارش و یا فصلی از کتاب وجود داشته که نیازی به ذکر همه آنها در این مطالعه وجود نداشته است.

اغلب این پیش‌بینی‌ها به دلیل آن که چاپ و منتشر نشده‌اند کاربردهای محدودی داشته‌اند و از بین آنها پیش‌بینی‌های سازمان برنامه بودجه که در مواردی با همکاری مرکز آمار ایران تهیه می‌شده است در برنامه‌های توسعه کشور مورد استفاده قرار می‌گرفت و پیش‌بینی‌های انجام شده در طرح‌های کالبدی ملی و منطقه‌ای در مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران وابسته به وزارت مسکن و شهرسازی صورت می‌گیرد به دلیل آن که از تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری می‌گذرند جنبه رسمی می‌یابند و کاربرد وسیعی در طرح‌ریزی‌های شهری و منطقه‌ای پیدا می‌کنند که از آن میان می‌توان به پیش‌بینی جمعیت کشور در طرح کالبدی ملی، پیش‌بینی جمعیت در طرح‌های منطقه‌ای آذربایجان (مشمول بر سه استان آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی و اردبیل)، پیش‌بینی جمعیت طرح اول منطقه شمال (استانهای گیلان و مازندران)، پیش‌بینی جمعیت طرح

منطقه‌ای زاگرس (مشمتمل بر پنج استان همدان، کرمانشاه، کردستان، ایلام و لرستان) و پیش‌بینی‌های جمعیتی خوزستان و فارس اشاره کرد. در حال حاضر طرح‌های منطقه‌ای البرز جنوبی شامل ۶ استان تهران، زنجان، سمنان، قزوین، قم و مرکزی و طرح‌های منطقه‌ای استانهای شمالی و جنوبی کشور شامل بوشهر و هرمزگان در طرح منطقه‌ای استانهای ساحلی جنوب، گیلان مازندران و گلستان در طرح منطقه‌ای استانهای ساحلی شمال، طرح منطقه‌ای خراسان مشتمل بر سه استان و طرح منطقه‌ای شرق شامل استانهای کرمان و سیستان و بلوچستان در دست انجام بوده و مقدمات شروع مطالعات جمعیتی طرح منطقه‌ای مرکز شامل استانهای یزد، اصفهان و چهارمحال و بختیاری نیز فراهم شده است. بدین ترتیب کلیه مناطق ۱۰ گانه طرح کالبدی ملی که تمامی استانهای کشور را دربر می‌گیرد، دارای پیش‌بینی‌های جمعیتی مصوب خواهند بود. نقص عمده در این پیش‌بینیها متفاوت بودن زمان شروع آنها است به گونه‌ای که برخی از آنها با داده‌های سرشماری ۱۳۶۵ برخی دیگر با داده‌های سرشماری ۱۳۷۵ و مناطقی هم که جدیداً قرار داده‌های مطالعاتی آنها منعقد شده است با داده‌های سرشماری ۱۳۸۵ انجام شده و یا در هر حال انجام می‌باشند.

تعدد و تنوع پیش‌بینی‌های جمعیتی موجود در کشور و علاقه‌ای که هر سازمان برای استفاده از پیش‌بینی‌های خود در برنامه‌های تحت مسئولیت خویش دارد، قهراً به تفاوت در آمار و ارقام و در نتیجه تفاوت در شمول عملکردی آن برنامه‌ها به جمعیت بر می‌گردد. در حال حاضر که کشور در مرحله تدوین برنامه پنجم توسعه قرار دارد و بالطبع نیاز سازمانها و نهادهای مختلف، برنامه‌ریزیهای اقتصادی، اجتماعی، بهداشتی، آموزشی، آمایشی و کالبدی به رقم جمعیت در سالهای برنامه و چگونگی توزیع و پراکندگی جمعیت در سطح سرزمین، بیش از پیش احساس می‌شود. باید پیش‌بینی جمعیتی جدیدی برپایه یافته‌های سرشماری ۱۳۸۵ و تجزیه و تحلیل آن جهت دستیابی به سطوح باروری، مرگ و میر و مهاجرت، در تعامل با آمارها و اطلاعات ثبتی و بهداشتی صورت گیرد تا جمعیت مورد عمل در برنامه‌ها، جمعیت واحدی باشد و این نکته‌ای است که مورد توجه مرکز آمار ایران به عنوان عرضه‌کننده رسمی آمارهای اقتصادی و اجتماعی و جمعیتی قرار گرفته و در ارتباط با صندوق جمعیت سازمان ملل در ایران و متخصصان جمعیت‌شناسی، طرح پیش‌بینی جمعیت کشور و استانهای تشکیل‌دهنده آن را مدنظر قرار داده است. قرار داد این پیش‌بینی با حبیب‌الله زنجانی استاد دانشگاه و رئیس انجمن جمعیت‌شناسی ایران منعقد شده که در همکاری با جمعیت‌شناسان مرکز ایران و در مشاوره با کارشناسان جمعیت‌شناسی صندوق جمعیت سازمان ملل، نسبت به انجام این طرح اقدام نموده‌اند. دوره زمانی طرح، افق ۱۴۰۵ را مدنظر دارد و یافته‌های آن در گروه‌های سنی پنجساله و به تفکیک جنس برای کل کشور، نقاط شهری و روستایی آن و استانهای ۳۰ گانه سرشماری سال ۱۳۸۵ را به همان تفصیل تحت پوشش قرار داده و علاوه بر آن یافته‌های این مطالعه بر حسب

سنین منفرد نیز تنظیم گردیده است تا پاسخگوی برنامه های خاصی باشند که بر حسب جمعیت سنین منفرد تدوین می گردند.

۳- روش شناسی:

پیش بینی جمعیت را می توان به روش های مختلفی انجام داد. این روش ها را می توان به طور کلی در دو گروه عمده طبقه بندی کرد:

۱- روش های ریاضی، که در آنها معمولا میزان یا متوسط رشد جمعیت بر پایه اطلاعات موجود محاسبه می شود و همین میزان (یا ترکیبی از آن) برای تحول کمی جمعیت در آینده مورد استفاده قرار می گیرد. رایج ترین آن ها استفاده از رابطه نمایی است که جمعیت در سال های مختلف را بر حسب میزان های رشد سالانه مورد نظر به دست می دهد

۲- روش های جمعیت شناختی، که در آنها جنبه های مختلف جمعیت مورد مطالعه و بررسی قرار می گیرد و علاوه بر کمیت، کیفیت داده های پایه و تغییر و تحول آنها در آینده نیز مورد توجه قرار می گیرد. روش ترکیبی - نسلی یکی از مهم ترین و رایج ترین این روش هاست. در این روش مولفه های مختلف موثر بر تغییرات جمعیت مورد مطالعه و بررسی قرار می گیرند و گزینه های مناسب از آن میان انتخاب می شوند و از اثرگذاری برآیند آن ها بر تعداد جمعیت پایه، تعداد و ترکیب سنی - جنسی جمعیت برای آینده پیش بینی می شود. مولفه های موثر بر تغییر جمعیت عبارتند از:

- متولدین

- فوت شدگان

- مهاجران (مهاجران وارد شده و مهاجران خارج شده)

این مولفه ها تمامی تغییرات کمی جمعیت را پوشش می دهند. چرا که تعداد جمعیت در هر نقطه از زمان آینده برابر است با تعداد جمعیت در نقطه ای در زمان گذشته، بعلاوه تعداد متولدین و خالص مهاجران، منهای تعداد فوت شدگان در فاصله زمانی دو نقطه مزبور.

یعنی:

$$P_{(t+1)} = \rho_t + (B - D) + (IM - EM) \quad (1)$$

پیش نیاز این رابطه، برآورد تعداد متولدین، فوت شدگان و نیز خالص مهاجران برای دوره زمانی خاصی است که پیش بینی جمعیت باید برای آن دوره صورت گیرد. برای نیل به همین سه قلم اطلاع یعنی، تعداد متولدین، تعداد

فوت شدگان و خالص تعداد مهاجران تلاشهای زیادی باید صورت گیرد تا پیش‌بینی جمعیت از احتمال صحت بیشتری برخوردار باشد در مطالعه حاضر نیز دقیقاً همین مسیر دنبال می‌شود. تمامی اطلاعاتی که گردآوری شده و می‌شود و نیز تمامی برآوردهایی که انجام می‌شود، فقط برای رسیدن به مولفه‌های مزبور در سال پایه و تدوین فرضیه‌های مربوط به چگونگی تغییر و تحول آنها تا سال مقصد (افق پیش‌بینی) می‌باشد.

معادله شماره (۱)، در بسیاری از موارد به کار می‌آید. به ویژه وقتی زیر مجموعه‌ای از جمعیت، که تنها با یک عامل تبیین پذیر مورد توجه باشد. تعاریف جدیدی مثلاً جمعیت یکساله و بیشتر در زمان $t+1$ هیچ ارتباطی به تعداد متولدین طی سال $t+1$ ندارد. چرا که جمعیت مزبور در واقع همان بازماندگان جمعیت صفر ساله در زمان t است و بنابراین فقط با مرگ و میر سروکار دارد. معادله شماره (۱) را همچنان می‌توان برای پیش‌بینی جمعیت در یک دوره بسیار کوتاه نیز به کاربرد لیکن چون در دوره‌های دراز مدت اندازه عوامل به کار رفته در آن رابطه تغییر می‌یابند از این رو استفاده از آن برای پیش‌بینی‌های متوسط و دراز مدت موجه نمی‌باشد.

همانگونه که معادله (۱) نشان می‌دهد، تغییرات جمعیت در واقع یک ترکیب خطی از تعداد متولدین، فوت شدگان و خالص مهاجران است که هر یک از آنها بدون برخورداری از یک فاصله اطمینان یا احتمال رخداد، برآورد شده‌اند.

روش مورد استفاده در این مطالعه، روش ترکیبی (Component Method) است و محاسبات آن وابسته نرم افزاری People انجام شده است.

۴- روند گذشته:

تقریباً در تمامی مطالعات جمعیتی، روند تغییرات در گذشته از جمله اطلاعات مهم و ضروری است. بررسی روند تغییرات گذشته هم حجم جمعیت و هم شاخص‌های مهم جمعیتی را دربر می‌گیرد. روند حجم جمعیت تحول کمی جمعیت را بررسی می‌کند و روند شاخص‌های جمعیتی، تغییرات کیفی جمعیت را نشان می‌دهد و ظرفیت‌های تغییر کمی جمعیت در آینده را معرفی می‌کند.

روندها معمولاً از طریق مقایسه اقلام معینی در دو مقطع زمانی - معمولاً سال‌های انجام سرشماری - به دست می‌آید. اما برای انجام این مقایسه‌ها، لازم است محدوده‌های جغرافیایی مورد مقایسه کاملاً همانند باشند. همانند بودن محدوده‌های جغرافیایی مورد مقایسه از چنان اهمیتی برخوردار است که در عمل، فقدان آن، نه تنها کارایی نتایج را مختل می‌سازد بلکه پاره‌ای را عقیده بر این است که عدم استفاده از این اطلاعات بهتر است تا استفاده از اطلاعاتی که بر پایه مقایسه واحد غیر همانند به دست آمده باشد.

برای همانند کردن محدوده‌های جغرافیایی که معمولاً در فاصله سرشماری‌ها و یا آمارگیریهای جمعیتی تغییر می‌یابند، می‌توان محدوده هر سال معینی را در نظر گرفت و سایر محدوده‌ها را با آن همانند کرد. اما در عمل توصیه می‌شود که محدوده‌های جغرافیایی در سال انجام آخرین سرشماری، منبای کار قرار گیرد. در مطالعه حاضر نیز به همین روش اقدام شده است.

۴-۱- تطبیق جمعیت محدوده‌های استانی:

نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، در واقع بهنگام‌ترین اطلاعات قابل دسترس است. برای مقایسه این اطلاعات با اقلام مشابهی در سال‌های گذشته و محاسبه روندهای مورد نظر، باید محدوده‌های تقسیمات کشوری (و در این مطالعه محدوده استان‌های سال ۱۳۷۵) با محدوده‌های استانی سال ۱۳۸۵ همانند شوند و جمعیت و سایر اقلام اطلاعاتی آن‌ها در این محدوده‌های همانند شده، مورد قیاس قرار گیرند تا اثر عوامل مختل‌کننده حذف شود و صرفاً تغییرات جمعیتی در محدوده‌های یکسان شده، مورد مقایسه قرار گیرند.

بسیاری از آبادی‌های سال ۱۳۷۵، در سرشماری سال ۱۳۸۵ به عنوان شهر یا بخشی از یک شهر، مورد سرشماری قرار گرفته است. در مواردی نیز قسمتهایی از یک شهر جدا و به صورت آبادی سرشماری شده است. بنابراین لازم است محدوده‌های مورد مطالعه همانند شوند، که نیازمند صرف وقت و دقت زیادی است. در این مطالعه اقلام جمعیتی مورد نیاز از سرشماری سال ۱۳۷۵، در قالب تقسیمات سرزمینی سال ۱۳۸۵ محاسبه شده است و به

پیش‌بینی جمعیت کشور و استان‌ها به تفکیک شهری و روستایی تا سال ۱۴۰۵ ————— ۱۰

طوری که از مندرجات جدول شماره ۲ بر می‌آید، انجام این امر الزام آور بوده است تا طی آن تقسیمات کشوری سال ۱۳۷۵ در قالب استان‌ها، شهرستان‌ها و شهرها بازسازی شوند و در تقسیمات مشابه سال ۱۳۸۵ در نظر آورده شوند.

جدول ۲- تقسیمات کشوری برحسب تعداد استان، شهرستان و شهر

شرح	۱۳۷۵	۱۳۸۵
تعداد استان	۲۶	۳۰
تعداد شهرستان	۲۵۲	۳۳۶
تعداد شهرها	۶۱۲	۱۰۱۲

* شهر تجریش و ری در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ جزء شهر تهران سرشماری شده‌اند.

نتایج کلی این همانندسازی در جدول ۳ و نتایج تفصیلی مربوط به کل کشور به تفکیک استان در جدول شماره ۴ ارائه شده است. در این جدول‌ها، جمعیت سرشماری شده سال ۱۳۷۵ در محدوده‌های آن سرشماری همراه با جمعیت بازسازی شده آمده است تا در عین حال، مقایسه این تحولات نیز میسر باشد.

جدول ۳- جمعیت سرشماری شده در سال ۱۳۷۵ و همانند شده در قالب تقسیمات کشوری سال ۱۳۸۵

شرح	داده‌های سرشماری		تغییرات	
	۱۳۷۵	۱۳۷۵	تعداد	درصد
کل کشور	۶۰۰۵۵۴۸۸	۶۰۰۵۵۴۸۸	۰	۰/۰۰
مناطق شهری	۳۶۸۱۷۷۸۹	۳۸۹۱۷۲۲۴	۲۰۹۹۴۳۵	۵/۷۰
مناطق روستایی	۲۳۰۲۶۲۹۳	۲۰۹۲۶۸۵۸	-۲۰۹۹۴۳۵	-۹/۱۲
غیر ساکن	۲۱۱۴۰۶	۲۱۱۴۰۶	۰	۰/۰۰

به روشنی ملاحظه می‌شود که پس از همانندسازی، جمعیت تعدادی از استان‌ها تغییر یافته است. این تغییر ناشی از تغییر محدوده استان است. علاوه بر این استان‌هایی وجود دارند که علیرغم عدم تغییر محدود آن بازهم جمعیت شهری و روستایی آنها در محدوده‌های همسان شده در کل جمعیت استان تغییر کرده است. این تغییر ناشی از

تبدیل آبادی‌ها به شهر طی سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ یا ادغام آبادی‌ها در شهرها و در مواردی احتساب قسمتهایی از یک شهر سال ۱۳۷۵ به عنوان آبادی در سال ۱۳۸۵ است.

طی ده سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ تعداد شهرهای کشور از ۶۱۲ به ۱۰۱۲ افزایش یافته است. به عبارت دیگر طی مدت مزبور ۴۰۰ شهر جدید به وجود آمده است. این شهرها مسلماً آبادی‌هایی هستند که طی ۱۰ سال مورد اشاره به تنهایی یا همراه سایر آبادی‌ها به شهر تبدیل شده‌اند. بدیهی‌ترین اثر چنین تحولاتی کاهش غیر واقعی رشد جمعیت در روستاها و افزایش غیر حقیقی رشد جمعیت در شهرها است که البته با این همانندسازی خنثی شده است. چرا که در واقع رشد سالانه جمعیت در مناطق شهری یا روستایی کشور از دو مولفه زیر تشکیل یافته است:

اول- تحولات جمعیت شناختی (فزونی تعداد متولدین از فوت شدگان به اضافه خالص مهاجران)

دوم- تغییرات ایجاد شده در محدوده مناطق مورد مطالعه و انتقال بخشی از مناطق روستایی به مناطق شهری و بالعکس.

همانگونه که اشاره شد، در سال ۱۳۸۵ با ۴۰۰ شهر جدید التأسیس روبرو هستیم که هریک از آنها در سال ۱۳۷۵ یک آبادی یا مجموعه‌ای از چند آبادی بوده است و به همین لحاظ جمعیت آنها به عنوان جمعیت روستایی شمارش شده است.

جدولهای مورد اشاره نشان می‌دهند که نزدیک به ۲,۱ میلیون نفر در این بازسازی جایجا شده است. یعنی در صورتی که این عمل انجام نمی‌شد به همین تعداد از جمعیت روستایی کسر و به جمعیت شهری اضافه می‌شده است.

چرا که افراد مزبور در سال ۱۳۷۵ عملاً جزو جمعیت روستایی شمارش شده‌اند. در سال ۱۳۸۵ بدون آن که مهاجرتی کرده باشند. به عنوان جمعیت شهری به شمار آمده‌اند. مقایسه رشد طبیعی و رشد واقعی تاثیر عملی این بازسازی را نشان می‌دهد که متعاقباً به آن پرداخته خواهد شد. در اینجا فقط اشاره می‌شود علی‌رغم آنکه رشد طبیعی در مناطق روستایی بسیاری از استانهای کشور بالاتر از مناطق شهری آن استانها است، رشد واقعی جمعیت در مناطق روستایی در بسیاری موارد منفی بوده است. که بازسازی جمعیت‌های سال ۱۳۷۵ آنها در قالب محدوده‌های سال ۱۳۸۵ نیز نتوانسته است آن را در ۱۳ استان تغییر دهد. لازم به یادآوری است که میزانهای رشد جمعیت روستایی ۲۶ استان از مقایسه ارقام اولیه سرشماری‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ منفی بوده که این تعداد پس از بازسازی جمعیت آنها به ۱۲ استان کاهش یافته است. در توضیح این مطالب باید گفت که پس از آنکه محدوده‌های استان در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ یکسان شدند، جمعیت‌های محدوده‌های همانند شده آنها با یکدیگر مقایسه و متوسط

رشد سالانه جمعیت هر استان و نیز نقاط شهری و روستایی آن‌ها به دست آمده است. این میزانهای رشد جمعیت از رابطه زیر محاسبه شده است:

$$\rho_n = \rho_0 (1+r)^n \Rightarrow -v = \left[\sqrt[n]{\frac{\rho_n}{\rho_0}} - 1 \right] \quad (2)$$

که در آن ρ_n جمعیت در سال ۱۳۸۵ و ρ_0 جمعیت بازسازی شده سال ۱۳۷۵، r متوسط رشد سالانه و n تعداد سال‌های بین دو سرشماری که در مورد حاضر برابر ۱۰ سال است.

جدول ۴- جمعیت سال ۱۳۸۵ و بازسازی شده سال ۱۳۷۵ استان‌ها در محدوده سال ۱۳۸۵

کل کشور			استان
متوسط رشد سالانه (درصد)	۱۳۸۵	۱۳۷۵	
۱/۶۲	۷۰۴۹۵۷۸۲	۶۰۰۵۵۴۸۸	کل کشور
-۰/۸۱	۳۶۰۳۴۵۶	۳۳۲۵۷۵۳	آذربایجان شرقی
۱/۴۲	۲۸۷۳۴۵۹	۲۴۹۶۳۲۰	آذربایجان غربی
-۰/۵۱	۱۲۲۸۱۵۵	۱۱۶۷۵۱۸	اردبیل
۱/۵۱	۴۵۵۹۲۵۶	۳۹۲۳۶۵۳	اصفهان
۱/۱۳	۵۴۵۷۸۷	۴۸۷۸۸۶	ایلام
۱/۷۷	۸۸۶۲۶۷	۷۴۳۶۷۵	بوشهر
۲/۶۴	۱۳۴۲۲۳۶۶	۱۰۳۴۳۹۶۵	تهران
۱/۱۹	۸۵۷۹۱۰	۷۶۲۰۸۵	چهارمحال و بختیاری
۱/۷۸	۶۳۶۴۲۰	۵۳۳۴۵۴	خراسان جنوبی
۱/۷۱	۵۵۹۳۰۷۹	۴۷۲۱۹۴۹	خراسان رضوی
۱/۰۳	۸۱۱۵۷۲	۷۳۲۶۲۶	خراسان شمالی
۱/۳۲	۴۲۷۴۹۷۹	۳۷۴۸۳۲۵	خوزستان
-۰/۶۹	۹۶۴۶۰۱	۹۰۰۸۹۰	زنجان
۱/۶۴	۵۸۹۷۴۲	۵۰۱۴۴۷	سمنان
۳/۴۰	۲۴۰۵۷۴۲	۱۷۲۲۵۷۹	سیستان و بلوچستان
۱/۲۸	۴۳۳۶۸۷۸	۳۸۱۷۰۳۶	فارس
۱/۶۷	۱۱۴۳۲۰۰	۹۶۸۲۵۷	قزوین
۲/۰۷	۱۰۴۶۷۳۷	۸۵۳۰۴۴	قم
-۰/۶۸	۱۴۴۰۱۵۶	۱۳۴۶۳۸۳	کردستان
۲/۸۴	۲۶۵۲۴۱۳	۲۰۰۴۳۲۸	کرمان
-۰/۵۵	۱۸۷۹۳۸۵	۱۷۷۸۸۲۸	کرمانشاه
۱/۵۹	۶۳۴۲۹۹	۵۴۱۸۸۶	کهگیلویه و بویراحمد
۱/۳۱	۱۶۱۷۰۸۷	۱۴۱۹۱۵۶	گلستان
-۰/۷۰	۲۴۰۴۸۶۱	۲۲۴۱۸۹۶	گیلان
-۰/۸۱	۱۷۱۶۵۲۷	۱۵۸۴۲۰۲	لرستان
۱/۱۴	۲۹۲۲۴۳۲	۲۶۰۹۴۲۰	مازندران
-۰/۹۶	۱۳۵۱۲۵۷	۱۲۲۸۴۱۴	مرکزی
۲/۸۳	۱۴۰۳۶۷۴	۱۰۶۲۱۵۵	هرمزگان
-۰/۱۵	۱۷۰۳۲۶۷	۱۶۷۷۹۵۷	همدان
۲/۰۳	۹۹۰۸۱۸	۸۱۰۴۰۱	یزد